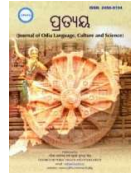

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ

(Journal of Odia Language, Culture and Science)

JournalHomepage: <http://cphfs.in/research.php>

ମାର୍କସ୍‌ବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଉଦ୍ଦେଷ, ଉତ୍ତରଣ ଓ ନବମୂଲ୍ୟାୟନ

ବିଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦାଶ

ଅଧ୍ୟାପିକା, ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ

ରେଭେନ୍‌ସା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ

e-mail: dash_bijayalaxmi@yahoo.com

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସାର - ଆଧୁନିକ ଅବବୋଧରେ 'ମାର୍କସ୍‌ବାଦ' ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜଟିଳ ପ୍ରସଂଗ । ଉଭୟ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମାର୍କସ୍‌ବାଦୀ ଚିନ୍ତାଚେତନା ସଂପର୍କରେ ଚର୍ଚ୍ଚାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ଏହି ଭାବାବର୍ଣ୍ଣ କେବଳ ଦାର୍ଶନିକ ତତ୍ତ୍ୱ ନୁହେଁ, ବିଜ୍ଞାନ, ରାଜନୀତି, ମଣିଷର ମର୍ମବେଦନା, ତା'ର ସାମାଜିକ, ଆର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିମଣ୍ଡଳ ସହିତ ମଧ୍ୟ ସୂତ୍ରାୟିତ । ଏହି ଚିନ୍ତନର ଗଭୀର ଉନ୍ମୋଚନ ଶତାବ୍ଦୀରୁ । ବିବିଧ ଚର୍ଚ୍ଚା, ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଦିନକୁ ଦିନ ଏହାର ପଲ୍ଲବନ ଓ ପ୍ରସାରଣ ଘଟିଛି । ଏହାକୁ ଆମେ ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା କହିପାରିବା । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ଭବିଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧିଆ ମାନବର ସମ୍ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମ ଓ ସାମାଜିକବାଦର ବିଲୋପ । ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନ୍ତରରେ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜଗଠନର ପରିକଳ୍ପନା ଏହି ମହତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକାର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟଖଣ୍ଡର ସମୀକ୍ଷକଗଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମାର୍କସ୍‌ବାଦ ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଅନୁରୂପ ସମାଜଗଠନ ପାଇଁ ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆସନପ୍ରାୟ । ଏସବୁ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ମାର୍କସ୍‌ବାଦର ଉଦ୍ଦେଷ, ଏହାର ପ୍ରାରୂପ, ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଓ ନବମୂଲ୍ୟାୟନକୁ ଆଲୋଚନାର ବିଶେଷ ପ୍ରସଂଗ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଛି ।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ (Keywords) - 'ଅବବୋଧ', 'ପରିମଣ୍ଡଳ', 'ସୂତ୍ରାୟିତ', 'ପଲ୍ଲବନ', 'ସମ୍ଭବିଷ୍ଟ', 'ଅନ୍ତର', 'ପ୍ରାରୂପ' ।

୧. ମାର୍କସ୍‌ବାଦ

ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଦାର୍ଶନିକ କାର୍ଲମାର୍କସ୍‌ଙ୍କ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦର୍ଶନ 'ମାର୍କସ୍‌ବାଦ' ନାମରେ ପରିଚିତ । ମାର୍କସ୍‌ବାଦର ସୃଷ୍ଟି ପୂର୍ବରୁ ପୃଥିବୀରେ ତିନୋଟି ରାଷ୍ଟ୍ରର ଜନସାଧାରଣ ତିନୋଟି ବିଷୟରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଜର୍ମାନମାନେ ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲଳଣ୍ଡର ଅଧିବାସୀମାନେ ଅର୍ଥନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ । ଫରାସୀମାନେ ସମାଜବାଦୀ ବିପ୍ଳବ କ୍ଷେତ୍ରରେ । ଦର୍ଶନ, ଅର୍ଥନୀତି ଓ ସମାଜବାଦୀ ବିପ୍ଳବ ରୂପକ ଏହି ତିନୋଟି ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଚାରଧାରାକୁ ମାର୍କସ୍‌ବାଦ ଏକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପ ପ୍ରଦାନ କଲା । କାରଣ ଏହା ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମ୍ମତ ଚିନ୍ତାଧାରା ଉପରେ ଆଧାରିତ ଥିଲା । ଏହି ମତବାଦର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କାର୍ଲମାର୍କସ୍‌ଙ୍କର ଜୀବନ ଦର୍ଶନରୁ ଏ ସଂପର୍କରେ ସବିଶେଷ ବିବରଣୀ ଆମେ ପାଇପାରିବା ।

୧.୧. କାର୍ଲ ମାର୍କସ୍‌ଙ୍କର ଜୀବନର ଇତିବୃତ୍ତ

ଦାର୍ଶନିକ ମାର୍କସ୍‌ଙ୍କର ଜନ୍ମ ଜର୍ମାନର ଟ୍ରିୟର ସହରରେ । ଜନ୍ମକାଳ ୧୮୧୮ ମସିହା । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ସମୟରେ

ତାଙ୍କର ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରତି ଗଭୀର ଅନୁରାଗ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ତତ୍କାଳୀନ ସମୟରେ ଜର୍ମାନୀରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଥିବା ହେଗେଲ୍‌ଙ୍କ ଦାର୍ଶନିକ ମତବାଦ ମାର୍କସ୍‌ଙ୍କୁ କିଛି ପରିମାଣରେ ଆଲୋଡ଼ିତ କରିଥିଲା । ହେଗେଲ୍‌ଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମୁଖ୍ୟତଃ ଭାବବାଦ ଉପରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଆରୋପ କରିଥିଲା । ତାଙ୍କର ଯୁକ୍ତିଥିଲା- 'ଆତ୍ମାର ବିକାଶ' ହେଉଛି ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ଏହାର ବିକାଶରେ ପ୍ରକୃତିର ବିକାଶ । ପ୍ରକୃତିର ବିକାଶରେ ସମାଜ ବିକଶିତ ହୁଏ । ସମାଜ ବିକାଶ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଗେଲୀୟ ମତବାଦକୁ ସେତେବେଳେ ମାର୍କସ୍ ନୀରବ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇଥିଲେ । ମାର୍କସ୍‌ଙ୍କ ଜୀବନରେ ହେଗେଲ୍‌ଙ୍କ ଚିନ୍ତାଦର୍ଶର ବହୁଳ ପ୍ରଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ହେଗେଲ୍‌ଙ୍କ ବସ୍ତୁବାଦୀ ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ମାର୍କସ୍‌ଙ୍କୁ ବହୁଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ତେଣୁ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ କାହିଁକି ସମାଜ ଜୀବନରେ ଯେ ଦର୍ଶନର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ରହିଛି, ଏ ସଂପର୍କରେ ମାର୍କସ୍ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କାର୍ଲମାର୍କସ୍‌ଙ୍କ ଜୀବନରୁ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତାଦର୍ଶର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ସଂପର୍କରେ ବହୁ ତଥ୍ୟ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଥାଏ । ସେ ସଂପର୍କରେ କିଛି ଆଲୋଚନା ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।

ମାର୍କସ୍ ୧୮୪୧ ମସିହାରେ 'ଜେନା' ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଡକ୍ଟରେଟ୍ ଉପାଧି ଲାଭ କଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ସମୟରେ "ରାଜନିଶେ ଜାଇଡୁଙ୍ଗ" ନାମକ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ମାର୍କସ୍ ଏହି ପତ୍ରିକାର ସଂପାଦନା ମଣ୍ଡଳୀରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଯଦିଓ ଏହା ସ୍ୱଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା, ଏହା ହିଁ ଥିଲା ମାର୍କସ୍ଙ୍କ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତାଚେତନାର ପ୍ରଥମ ଭିତ୍ତିଭୂମି । ୧୯୪୩ ମସିହାରେ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଏହାକୁ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କରାଗଲା । ଏହାପରେ ମାର୍କସ୍ ଜର୍ମାନୀ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଫ୍ରାନ୍ସ ଚାଲିଗଲେ । ଫ୍ରାନ୍ସରେ ବିଶିଷ୍ଟ ସମାଜବାଦୀ ଲେଖକ ଏଙ୍ଗେଲ୍ସଙ୍କର ନିବିଡ଼ ସଂସର୍ଗରେ ଆସିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ । ଏହା ମାର୍କସ୍ଙ୍କର ଜୀବନୀ ଯାହାକୁ ଇ. ଷ୍ଟୋପୋନୋଭା ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ମାର୍କସ୍-ଏଙ୍ଗେଲ୍ସଙ୍କ ନିବିଡ଼ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ସଂପର୍କରେ ଲେନିନ୍ ମତପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ଯାଇ କହିଥିଲେ-

"ଯେଉଁ ଦୁହିଁଙ୍କର ପାରସ୍ପରିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ମାନବିକ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ସଂପର୍କରେ ଲିଖିତ ବହୁ ମନୋଜ୍ଞ କାହାଣୀକୁ ମଧ୍ୟ ବଳି ଯାଇପାରେ ।" (୧)

୧.୨. ମାର୍କସ୍ ଓ ଏଙ୍ଗେଲ୍ସଙ୍କ ମତବାଦକୁ ସମର୍ଥନ

ଉଭୟଙ୍କ ଚିନ୍ତାଦର୍ଶନ ସମ୍ମିଳିତ ରୂପ 'ହୋଲି ଫ୍ୟାମିଲି' ଓ 'କ୍ରିଟିକ ଅଫ୍ କ୍ରିଟିକାଲ୍ କ୍ରିଟିସିଜିମ୍' ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ସେତେବେଳେ ଏ ଦୁଇଟି ରଚନା ସମାଜରେ ଏତେ ଆଲୋଚନ ସୃଷ୍ଟି କଲା ଯେ, ମାର୍କସ୍ଙ୍କୁ ବିପ୍ଳବୀ ଭାବରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇ ବ୍ରେସେଲ୍ସକୁ ନିର୍ବାସିତ କରାଗଲା । ବ୍ରେସେଲ୍ସ ରହଣୀ କାଳରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର 'ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ' ନାମକ ଏକ ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଏହାପରେ ମାର୍କସ୍ ଓ ଏଙ୍ଗେଲ୍ସଙ୍କୁ ଜର୍ମାନୀର ଶ୍ଟ୍ରୀମ୍ କର୍ମଶାଳାରେ ନେତୃତ୍ୱ ନେବା ପାଇଁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରାଗଲା । ଏହି ଶ୍ଟ୍ରୀମ୍ କର୍ମଶାଳା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ 'କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଲିଗ୍' ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲା । ଲିଗ୍‌ର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଧିବେଶନରେ ମାର୍କସ୍ ଏଙ୍ଗେଲ୍ସଙ୍କର ମତବାଦକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା ।

୧.୩. ଶୋଷଣର ବିଲୋପ ପାଇଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତି

ମାର୍କସ୍-ଏଙ୍ଗେଲ୍ସଙ୍କର ମତବାଦର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ୧୮୪୮ ମସିହାରେ 'କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମାନିଫେଷ୍ଟୋ' ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏହା ଶାସକ ଶ୍ରେଣୀ ବିରୋଧରେ ସର୍ବହରାମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମ ପଦକ୍ଷେପ ଥିଲା । ମାର୍କସ୍ଙ୍କର ଏ ପ୍ରକାର ପଦକ୍ଷେପ ହେତୁ ତାଙ୍କୁ ପୁନର୍ବାର ଜେଲ୍ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାକୁ ପଡିଥିଲା । ମାର୍କସ୍ ନିର୍ବାସିତ ହୋଇ ବେଲ୍‌ଜିୟମରୁ ପ୍ୟାରିସ୍ ଗଲେ । ଶେଷରେ ଦୀର୍ଘ ୩୪ ବର୍ଷ କାଳ ଲକ୍ଷ୍ନରେ ତାଙ୍କୁ ରହିବାକୁ ପଡିଲା । ଲକ୍ଷ୍ନ ରହଣୀ କାଳରେ ମାର୍କସ୍ 'କ୍ୟାପିଟାଲ୍' ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଅର୍ଥନୀତି ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଗଭୀର ଭାବେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ସର୍ବହରାମାନେ କିପରି ସମାଜରେ ଶୋଷିତ ହେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଶୋଷଣର ବିଲୋପ ପାଇଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ତିଆରି କଲେ ।

୧.୪. ମାର୍କସୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ

ମାର୍କସ୍ ଯେଉଁ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଗଲେ, ତାହା ତାଙ୍କୁ ଯୁଗ ଯୁଗ ପାଇଁ ଅମର କରି ରଖିବ । ସଂକ୍ଷେପରେ କହିଲେ ମାର୍କସୀୟ ତତ୍ତ୍ୱ-ଦର୍ଶନ, ରାଜନୀତି ଓ ଅର୍ଥନୀତିର ମୂଳିକ ରୂପକୁ କୁହାଯାଏ । ଏହାର ସଂଜ୍ଞା

ସଂପର୍କରେ 'Marxist leninist philosophy' ରେ କୁହାଯାଇଛି "Marxism- Leninism is a fully integrated theory consisting of three component parts, philosophy, political economy and the theory of scientific communism." (2)

ମାର୍କସବାଦର ମୂଳତତ୍ତ୍ୱ ଦର୍ଶନ, ରାଜନୈତିକ ଅର୍ଥନୀତି ଏବଂ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମାଜବାଦର ଏକ ମିଶ୍ରିତ ରୂପ । ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରା କିପରି ଏଥିରେ ରୂପ ଲଭିଛି ସେ ସଂପର୍କରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଲୋଚନା କରିବା । ଏହି ତତ୍ତ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ- ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ମୂଲ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ, ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷ, ପୁଞ୍ଜିବାଦର ବିଲୋପ, ବୈପ୍ଳବ୍ୟାତ୍ମକ ପଛାର ଅନୁସରଣ, ସର୍ବହରାର ଏକତ୍ରତ୍ୱବାଦ, ରାଷ୍ଟ୍ର ବିଲୋପ ସାଧନ ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ମାର୍କସବାଦର ଏହି ମୌଳିକ ନୀତିଗୁଡ଼ିକ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ ଭାବେ ପରସ୍ପର ସହ ସଂପର୍କିତ । ନିମ୍ନରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆଲୋଚନା କରାଗଲା ।

ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱ: କାର୍ଲମାର୍କସ୍ ସର୍ବଦା ଐତିହାସିକ ବସ୍ତୁବାଦ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ଶ୍ଟ୍ରୀମ୍ ଶ୍ଟ୍ରୀମ୍‌ଦ୍ୱାରା ଯାହା ଉତ୍ପାଦନ କରେ, ତାର ଏକ ପ୍ରକାର ବଜାର ମୂଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ଦ୍ରବ୍ୟର ସମସ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ଶ୍ଟ୍ରୀମ୍‌କ ପାଇବା ପାଇଁ ହକ୍‌ଦାର । କିନ୍ତୁ ପୁଞ୍ଜିପତି ତାକୁ ଏଥିପାଇଁ ସ୍ୱଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରେ । ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଶ୍ଟ୍ରୀମ୍‌କର ପାରିଶ୍ରମିକ ମୂଲ୍ୟରୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ଯାହା ବଳକାରହେ ତାହା ହେଉଛି ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ମୂଲ୍ୟ । ସାଧାରଣ ଭାଷାରେ ଆମେ ଏହାକୁ 'ଲାଭାଂଶ' ବୋଲି କହିଥାଉ । ଏହି ଲାଭାଂଶର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାବୀଦାର ଶ୍ଟ୍ରୀମ୍‌କ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାକୁ ପୁଞ୍ଜିପତି ମାଲିକ ଅଧିକାର କରିନିଏ । ଯାହାର ଅନ୍ୟନାମ 'ଶୋଷଣ' ।

ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷ: ସମାଜ ସୃଷ୍ଟିର ଅଧିମାରଣ କାଳରୁ ସଂଘର୍ଷର ସ୍ୱରୂପ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଛି । କେତେବେଳେ ତାହା ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ସର୍ବକଳର ଅତ୍ୟାଚାର ତ କେତେବେଳେ ନିର୍ଦ୍ଧନ ଉପରେ ବିଭଣାଳୀ ଧନୀଗୋଷ୍ଠୀର ଅତ୍ୟାଚାର । ଏହାର ସ୍ୱରୂପ ନିରୂପଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ମାର୍କସ୍ ଓ ଏଙ୍ଗେଲ୍ସ ମତପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି :

"Free man and slave, partisan and plebian, Lord and Serf, guild master and journey man in a word, oppressor and oppressed stood in constant opposition to one another carried on an uninterrupted, now hidden, now open fight, that each time ended either a revolutionary reconstitution of society at large or in the common ruin of the contending classes."(3)

ସ୍ୱାଧୀନ ନାଗରିକ ଓ କ୍ରୀତଦାସ, ସମ୍ପ୍ରାନ୍ତ ଓ ଇତରଜନ, ଭୃଷ୍ଟାମୀ ଓ ଭୃତ୍ୟ ବଣିକ ସଂଘର ସଦସ୍ୟ ଓ ଦିନ ମଜୁରିଆ; ଗୋଟିଏ କଥାରେ କହିଲେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ପରସ୍ପର ବିରୋଧରେ ଛିଡା ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଅବିରତ ସଂଗ୍ରାମରେ ଏମାନେ ଲିପ୍ତ । କେତେବେଳେ ପରୋକ୍ଷରେ ତ କେତେବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ସମୂହ ବିନାଶରେ ସମାଜରେ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଆନୟନ କରାଯାଇପାରିବ । ସାମନ୍ତବାଦୀ ସମାଜ ପରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ଆବିର୍ଭାବ ହେଲା ।

ସମାଜରେ ପୁଞ୍ଜିପତି ଓ ସର୍ବହରା ନାମକ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏହି ଦୁଇଟି ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷର ମୂଳ କାରଣ ହେଲା 'ଅର୍ଥ' । ଜଣେ ଚାହେଁ ଅର୍ଥ ସଞ୍ଚୟ କରିବା ପାଇଁ ଅପର ଜଣକ ଚାହେଁ ନିଜର ପରିଶ୍ରମ ମୁତାବକ ଅର୍ଥ ହାସଲ । ତେଣୁ ଉଭୟ ମଧ୍ୟରେ ଚାଲିଥିବା ଏହି ସଂଘର୍ଷର ଅନ୍ୟନାମ 'ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷ' । ଏହାର ସଂଜ୍ଞା ନିରୂପଣ କରିବାକୁ ଯାଇ କବି ରଘୁନାଥ ଦାସ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି - "ସର୍ବହରା ଓ ବୁଝୁଣ୍ଡା ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କ କେବଳ ପଇସାର ସଂପର୍କ । ବୁଝୁଣ୍ଡା ସର୍ବହରା ମିତ୍ରତର ମୂଳ କଷେ । ସର୍ବହରାର ମିତ୍ରତର ଭାଉ, ମାଛ ଓ ପରିବାର ଭାଉ ପରି ବଢେ ଓ ଖସେ । ବେଶି ମୂଲିଆ ମିଳିଲେ ମୂଲ ଶସ୍ତା ହୋଇଯାଏ । ମୂଲିଆ ଅଭାବ ପଡିଲେ ସର୍ବହରା ବେଶୀ ମଜୁରୀ ଦାବୀ କରି ବସେ । ଏହି ଭିତା ଓଟରାକୁ କୁହାଯାଏ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷ । (୪) ଏହି ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷର ସୂତ୍ରପାତ ହୁଏ ତା'ର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟେ ଏକ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଶ୍ରେଣୀ ବିହୀନ ସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ ।

ପୁଞ୍ଜିବାଦର ବିନାଶ: କେବଳଯେ ଶ୍ରେଣୀସଂଘର୍ଷର ସୂତ୍ରପାତ ଘଟିଲେ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇଯାଏ ତାହା ନୁହେଁ, ପୁଞ୍ଜିପତି ଗୋଷ୍ଠୀର ସମୁଲେ ବିନାଶ ଏକାନ୍ତ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ପୁଞ୍ଜିପତି ନିଜ ପାଇଁ ନିଜେ ବିନାଶ ପଥକୁ ଡାକି ଆଣେ । ତାକୁ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହେତୁ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଧୀରେ ଧୀରେ କମିଯାଏ । ଛୋଟ ଛୋଟ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନେ ବୃହତ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶୋଷିତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଧୀରେ ଧୀରେ ଶୋଷିତ ସର୍ବହରା ମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବଢେ । ଏହି ଅସନ୍ତୋଷ ଶେଷରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରିବାକୁ ବିପ୍ଳବର ବନ୍ଧି ପ୍ରଘ୍ଠିତ କରାଏ ।

ବିପ୍ଳବ: ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷର ଚରମ ଅବସ୍ଥା ହେଉଛି 'ବିପ୍ଳବ' । ଯେତେବେଳେ ପୁଞ୍ଜିପତିର ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଅତିଷ୍ଠ ହୋଇ ସର୍ବହରା ନିଜର ସର୍ବସ୍ୱ ହରାଇ ସାରିଥାଏ । ସେତେବେଳେ ସେ ବିପ୍ଳବକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନିଏ । ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା ଓ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଯୋଗାଇଥିବା ରାଷ୍ଟ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବିଲୟ ପାଇଁ ସଂକଳ୍ପ ବଦ୍ଧହୁଏ ।

ରାଷ୍ଟ୍ର ବିଲୟ: ମାର୍କସ୍ ସର୍ବହରାମାନଙ୍କୁ ବୈପ୍ଳବିକ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ରାଷ୍ଟ୍ର ବିଲୟ ଘଟି ପାରିବ । କାରଣ ରାଷ୍ଟ୍ର ହେଉଛି ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ । ଶ୍ରେଣୀ ବିହୀନ ସମାଜ ଗଠନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ଉପସ୍ଥିତି ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତରାୟ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ତେଣୁ ଏହାର ବିଲୟ ହିଁ ସର୍ବହରାର ଏକଚ୍ଛତ୍ରବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରେ ।

ସର୍ବହରାର ଏକଚ୍ଛତ୍ରବାଦ ଓ ଶ୍ରେଣୀ ବିହୀନ ସମାଜ: ପୁଞ୍ଜିବାଦର ବିନାସ ଘଟାଇ ସର୍ବହରା ଯେତେବେଳେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଶାସନ କ୍ଷମତା ଦଖଲ କରେ ସେତେବେଳେ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାର ବିଲୋପ ଘଟେ । ଏକ ଶ୍ରେଣୀ ବିହୀନ ସମାଜ ଗଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଶାସକ- ଶାସିତ, ଶୋଷକ-ଶୋଷିତର ତାରତମ୍ୟ ସେଠାରେ ନଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ନିଜର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ପ୍ରାପ୍ୟ ପାଇଥାଆନ୍ତି । ଏହା ହେଉଛି ମାର୍କସ୍ବାଦର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

9. ବିଭିନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ମାର୍କସ୍ବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରତିଫଳନ

9.୧. ରଷ୍ଟ୍ର ଦେଶରେ ମାର୍କସ୍ବାଦର ପ୍ରୟୋଗ

ଏହିପରି ବିଭିନ୍ନ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ନେଇ ମାର୍କସ୍ବାଦର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଘଟିଥିଲା । ଇତିହାସର ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିର ବାସ୍ତବ ସ୍ଥିତି ସଂପର୍କରେ ଯଥାଯଥ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିପାରିଥିଲା । ରାଷ୍ଟ୍ରତତ୍ତ୍ୱର ନୂତନ ସମୀକ୍ଷା କରି ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମାଜବାଦର ଅବତାରଣା ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତି, ସମାଜ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କର ସେତୁ ସ୍ଥାପନ କରାଇ ପାରିଲା । ଯୁକ୍ତି ସଂଗତ ଓ ବାସ୍ତବ ରୂପାୟନ ଦ୍ୱାରା ସମାଜରେ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜାତି, ଧର୍ମ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଧନୀ ମଧ୍ୟରୁ ମୁକ୍ତ କରି ବିଶ୍ୱମାନବବାଦର ନୂତନ କୀର୍ତ୍ତିମାନ ସ୍ଥାପନ କରିଥିବା ଏହି ମାର୍କସ୍ବାଦୀ ଦର୍ଶନ ଧିରେ ଧିରେ ଲୋକପ୍ରିୟ ହେଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ 'ଲେନିନ୍', 'ମାଓ-ସେ-ତୁଙ୍ଗ' ପ୍ରଭୃତି ନେତୃବୃନ୍ଦ ଏହାର ବିକାଶ ଦିଗରେ ଆବଶ୍ୟକ ପଦକ୍ଷେପମାନ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ୧୯୧୭ ମସିହାରେ ଏହାର ସର୍ବପ୍ରଥମ ସଫଳ ପ୍ରୟୋଗ ସୋଭିଏତ୍ ରଷିଆରେ କରାଯାଇଥିଲା । ଯାହାର ନେତୃତ୍ୱ ନେଲେ ସ୍ୱୟଂ ଲେନିନ୍ । ରଷ୍ଟ୍ର ଦେଶ ପ୍ରଥମେ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଜାର୍ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସନାଧୀନ ଥିଲା । ସେମାନେ ସାଧାରଣ ଜନତାଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରି କ୍ଷମତାର ଅପବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଜାର୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ ପାଇଁ ରଷ୍ଟ୍ର ଦେଶର ସାଧାରଣ ନିରୀହ ଶ୍ରମଜୀବି ଜନତା ଲେନିନ୍ଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ 'ବଲ୍‌ସେଭିକ୍ ପାର୍ଟି' ଗଠନ କଲେ । ମାର୍କସ୍ଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱ ଆଦର୍ଶକୁ ପାଥେୟ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଲେନିନ୍ଙ୍କର ପ୍ରଗାଢ଼ ଉଦ୍ୟମ ହିଁ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଶାସନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ ଚାଣି ପାରିଥିଲା । ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜର ଏ ପ୍ରକାର ସଂଘର୍ଷ ଗୋର୍କୀ, ମାୟୋକୋଭସ୍କି, ଭେରିସାୟେଭ୍, ଯେସନିନ୍ ପ୍ରମୁଖ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ରଚନାବଳୀରେ ମଧ୍ୟ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେଲା ।

9.୨. ଚୀନ୍ ଦେଶରେ ମାର୍କସ୍ବାଦର ପ୍ରୟୋଗ

୧୯୪୯ ମସିହା ବେଳକୁ ମାର୍କସ୍ବାଦର ପ୍ରଭାବ ଚୀନ୍‌ରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁଭୂତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ମାଓ-ସେ-ତୁଙ୍ଗ ତାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରେ ଏହାକୁ ରୂପ ଦେବାକୁ ଯାଇ କଳା ଓ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରମୁଖ ଲକ୍ଷ୍ୟ କ'ଣ ହେବା ଉଚିତ ଓ ଏହା ଦ୍ୱାରା ସମାଜରେ କିପରି ମଜଲ ବିଧାନ କରାଯାଇପାରିବ ସେ ସଂପର୍କରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କଲେ । ମାଓଙ୍କ ମତରେ ସାହିତ୍ୟ ଜନତାଙ୍କ ପାଇଁ, ଜନତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରଚିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ସାହିତ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ, ପୁଞ୍ଜିବାଦର ସ୍ତବଗାନ ନ କରି ସାଧାରଣ ଜନତାର ଦୁଃଖକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଜନସମାଜ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚାଇବା ସାହିତ୍ୟିକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ । ଏ ସଂପର୍କରେ ମାଓଙ୍କ ଅଭିଭାଷଣରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । "By Marxism we mean not Marxism catch words but living Marxism which has practical bearings on the life and struggle for the people, When Marxist catch words are transformed into Marxism in real life there will be no more sectarianism." (5) ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଏହି ମାର୍କସ୍ବାଦୀ ତତ୍ତ୍ୱ କେବଳ ଭାଷାରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏହା ହୃଦୟରେ ଅନୁଭୂତ ହେଉଥିବା ବାସ୍ତବ ପ୍ରତିଛବିକୁ ଉଦ୍ଧୋଳିତ କରିବା ଉଚିତ ଏବଂ ଏଥିରେ ଦଳଗତ ବିଦ୍ୱେଷ ଭାବ ନରହିବା ଉଚିତ୍ ।

୨.୩. ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟରେ ମାର୍କସ୍‌ବାଦ

ପ୍ରମୁଖ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଯେତେବେଳେ ମାର୍କସ୍‌ବାଦର ପ୍ଲାବନ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏଥିରୁ ବାଦ୍ ଗଲା ନାହିଁ । ଶିଳ୍ପର ଦ୍ରୁତ ଅଭିବୃଦ୍ଧି, ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର, ଇଂଲଣ୍ଡର ସାମାଜିକ ଜୀବନକୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କଲା । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଘଟିଲା । ସାଧାରଣ ଜନତା ମଧ୍ୟ ଶୋଷିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ସାମାଜିକ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷର ଚିତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ରାଜର୍ଥ୍ ପକ୍ଷ, ଖାଲର୍‌ର ଡି-ଲା-ମୋରେ, ଯେର୍‌ସ୍ ପ୍ରମୁଖ ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କ ରଚନାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏହି ଡକ୍ଟର ଯାଦୁକାରୀ ଶକ୍ତି ଏତେ ପ୍ରବଳ ଥିଲା ଯେ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପୃଥିବୀର ପ୍ରାୟ ଏକତୃତୀୟାଂଶ ରାଷ୍ଟ୍ର ଏହାକୁ ଆପଣେଇ ନେଇଥିଲେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଏହା ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶ କଲା । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ସାହିତ୍ୟକୁ ଏକ ନୂତନ ଚମକ ପ୍ରଦାନ କରିଥିବା ଏହି ସାହିତ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱ ସଂପର୍କରେ ସବିଶେଷ ଆଲୋଚନା ଏକାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ ।

୩. ମାର୍କସ୍‌ବାଦର ପ୍ରାରୂପ

୩.୧. ଐତିହାସିକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ ବସ୍ତୁବାଦ

ଦର୍ଶନ ହେଉଛି ଏକ ବିଶ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ ବସ୍ତୁବାଦୀ ଦର୍ଶନ ହେଉଛି ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ବିଶ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ । ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୁଇଟି ଦିଗ ରହିଛି । ପ୍ରଥମେ ବସ୍ତୁ ନା ପ୍ରଥମେ ଚେତନା । ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରୁ ଚେତନାର ସୃଷ୍ଟି ନା ଚେତନା ମଧ୍ୟରୁ ବସ୍ତୁର ସୃଷ୍ଟି । ଆଉ ଦ୍ୱିତୀୟଟି ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟର ମନ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଜଗତକୁ ଅନୁଧ୍ୟାୟନ କରି ତା'ର ବିକାଶ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରେ କି ନାହିଁ । ତା' ହେଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଥମ ପ୍ରଶ୍ନଟି ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିବା । ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଏହି ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ସରଳ ସମାଧାନ ପାଇଁ ବହୁମତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ପରେ ସେମାନେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଗୋଷ୍ଠୀ ତିଆରି କରିଛନ୍ତି । (କ) ଭାବବାଦୀ (ଖ) ବସ୍ତୁବାଦୀ । ବସ୍ତୁବାଦୀମାନଙ୍କ ମତରେ ବସ୍ତୁ (ପ୍ରକୃତି) ହେଉଛି ଆଗ, ଚେତନା ହେଉଛି ପର । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ପ୍ରକୃତି ଚିରନ୍ତନ । ସୃଷ୍ଟିର ଅନ୍ତମାରମ୍ଭରୁ ଏହାର ସଭା ବିଦ୍ୟମାନ । ପ୍ରକୃତିକୁ କେହି କେବେ ସୃଷ୍ଟି କରିନାହିଁ । 'ଚେତନା' ବା 'ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି' ହେଉଛି 'ପର' ଏଇଥିପାଇଁ ଯେ, ପ୍ରଥମେ ପ୍ରକୃତିର ସୃଷ୍ଟି । ପ୍ରକୃତିର କୋଳରେ ମନୁଷ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି । ମନୁଷ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହେବା ପରେ ସମୟାନୁକ୍ରମେ ତା'ର ଚିନ୍ତା ଚେତନାର ବିକାଶ ଘଟିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ବିଚାର କରନ୍ତି 'ଚେତନା' ହେଉଛି ଆଗ, ମଣିଷ ତାର ଚିନ୍ତାଚେତନା ବଳରେ ପ୍ରକୃତିକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ଓ ତାକୁ ନିଜ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରଖିପାରିଛି ସେମାନେ ଭାବବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ବିଶେଷ କରି ସେମାନେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶକ୍ତି ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରନ୍ତି । ଜଗତ୍ ସୃଷ୍ଟିର ମୂଳରେ ଯେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶକ୍ତିର ପରାକାଷ୍ଠା ରହିଛି ଏହା ଉପରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି । ଉଭୟ ଦର୍ଶନ ମଧ୍ୟରେ ସଦାସର୍ବଦା ଏକପ୍ରକାର ମତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହି ଆସିଛି । ଭାବବାଦୀମାନଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ଯାଇ ଲେନିନ୍ କହନ୍ତି - "ଏହା ଏକ ଭ୍ରାନ୍ତ ଆଉ ଏତେଇ ଯିବାର ଲଜ୍ଜାକର କୌଶଳ ।" (୨)

ଏହି ଭାବବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ସଦାସର୍ବଦା ସମାଜର ଶୋଷକ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ହତୀଆର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ଏହାର ବିରୋଧାଭାସ ଭାବେ

ଆମେ ବସ୍ତୁବାଦକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଉ । କାର୍ତ୍ତିକି ନା ବସ୍ତୁବାଦ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଧାରଣା ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବେସିତ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ ବସ୍ତୁବାଦ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଯାଇ ତଃ ବିଜୟ କୁମାର ଶତପଥୀ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି ଯେ, "ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ ବସ୍ତୁବାଦର ମୂଳ କଥାଟି ହେଲା ବସ୍ତୁଗତ ଅବସ୍ଥା । ଏହାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ହେଉଛି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ସଂଘର୍ଷ ବା ବିରୋଧ । ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ବିରୋଧ ହେଉଛି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ ବସ୍ତୁବାଦର ମୂଳ କଥା।" (୩)

ପରିଶେଷରେ 'ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ ବସ୍ତୁବାଦ' କହିଲେ ବିଶ୍ୱର ବା, ବସ୍ତୁର ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ଇଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରୟୋଜନ ନଥାଏ । ବିଶ୍ୱ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ବିକାଶ, ପ୍ରକୃତିର ବିକାଶ ଓ ମନୁଷ୍ୟର ଚେତନ ସ୍ତରର ବିକାଶ ଉପରେ ଏହା ନିର୍ଭର କରେ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ । ଦାର୍ଶନିକ ମାର୍କସ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ମଣିଷର ମନ ବସ୍ତୁ (ପ୍ରକୃତି)ର ସ୍ରଷ୍ଟା ନୁହେଁ । ପ୍ରକୃତିର ବିକାଶ ଘଟିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମଣିଷର ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିରେ ମଧ୍ୟ ବିକାଶ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଏହା ହିଁ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱାତ୍ମକ ବସ୍ତୁବାଦର ମୂଳ କଥା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ପ୍ରଥମେ ଏକ ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ ବସ୍ତୁ (ପ୍ରକୃତି) ଇଶ୍ୱରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ହେଗେଲଙ୍କ ଐତିହାସିକ ବସ୍ତୁବାଦ ଏହି ଧାରଣା ବିରୋଧରେ ପ୍ରଥମେ ମତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମତବାଦକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଲେ । ମାର୍କସ୍ ମଧ୍ୟ ହେଗେଲଙ୍କର ଏହି ମତବାଦକୁ ସମର୍ଥନ କରିବାକୁ ଯାଇ ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ରହିଥିଲା, ତାକୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନକୁ ବସ୍ତୁବାଦୀ ଭିତ୍ତିରେ ଗଢ଼ି ତୋଳିଲେ ।

୩.୨. ଆର୍ଥନୀତିକ ଚେତନା

ସାମାଜିକ ସଂଗଠନ ଗୁଡ଼ିକ ଆଜି ଯାହା ଅଛି ଅତୀତରେ ତାହା ନଥିଲା । ସମାଜରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ହେଉଥିବା ଅଭିବୃଦ୍ଧି ମନୁଷ୍ୟର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି । ତେଣୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ମାନଦଣ୍ଡ ହିଁ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ମୂଳ ପ୍ରସଂଗ । ଧୀରେ ଧୀରେ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଯିବାରୁ, ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଟି ଗୋଷ୍ଠୀର ଆବିର୍ଭାବ ଘଟିଲା । ତାହା ହେଉଛି ଧନୀ-ନିର୍ଦ୍ଧନ, ଶୋଷକ-ଶୋଷିତ । ସମାଜର ଅର୍ଥନୀତି ରହିଲା ଧନୀ ଶୋଷକଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ କବ୍‌ଜାରେ । ଅର୍ଥନୈତିକ ମାନଦଣ୍ଡ ଉପରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ନୀତି ଆଇନ୍, ରାଜନୀତି, ଧର୍ମ, ସଂସ୍କୃତି ସବୁ କିଛି ରହିଲା ସେମାନଙ୍କ ହାତ ମୁଠାରେ । ତେଣୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିରୁଦ୍ଧି ସମାଜର ମେରୁଦଣ୍ଡ ଦୋହଲାଇ ଦେଲା । ଏହାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପାଇଁ ସାମାଜିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଶ୍ରେଣୀ ବିହୀନ ସାମ୍ୟବାଦୀ ସମାଜ ଗଠନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏ ପ୍ରକାର ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପୁନର୍ବିନ୍ୟାସ ଆବଶ୍ୟକ । ଅତୀତରେ ପ୍ରଚଳିତ ଐତିହାସିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇପାରିବ । ଏହାକୁ ଐତିହାସିକ ବସ୍ତୁବାଦ ବା ଇତିହାସର ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କୁହାଯାଏ ।

୩.୩. ରାଜନୀତିକ ରୂପ

ମାର୍କସ୍‌ବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ଅନୁଯାୟୀ ଆମ ସମାଜ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଯଥା: ଶୋଷକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ଶୋଷିତ ଗୋଷ୍ଠୀ । ମାର୍କସ୍‌ବାଦ ଏଇ ଶୋଷିତ ବର୍ଗଙ୍କ ପ୍ରତି ସମବେଦନା ଜ୍ଞାପନ କରେ । ଭଦ୍ର ମୁଖାର ଆବରଣ ତଳେ ଶୋଷକ ଗୋଷ୍ଠୀ କରୁଥିବା ଅନ୍ୟାୟ, ଶୋଷଣର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟାଇବା ପାଇଁ ବିପ୍ଳବର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରେ ଏଇ ମାର୍କସ୍‌ବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ । ସମାଜ

ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଶୋଷଣ ବିହୀନ ସାମ୍ୟବାଦୀ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା କରେ । ସାହିତ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ଏସବୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ମାର୍କସବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ କେବଳ ଯେ ସାଧାରଣ ଶୋଷିତ ଜନତାଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଧିକାର ସଂପର୍କରେ ସଚେତନ କରାଇଥାଏ ତାହା ନୁହେଁ ବରଂ ଏହା ସହିତ ସେମାନଙ୍କୁ ରାଜନୈତିକ କ୍ଷମତାରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରାଇବା ଏହାର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରମୁଖ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅଟେ । ତେଣୁ ମାର୍କସବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ ରାଜନୀତି ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ଅଟେ । ମାର୍କସବାଦୀ ସୂକ୍ଷ୍ମର ରାଜନୈତିକ ସଚେତନତା ତା'ର ବୈପ୍ଳବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ଶାଣିତ କରିଥାଏ ।

୪. ମାର୍କସବାଦୀ ସାହିତ୍ୟର ଆଭିମୁଖ୍ୟ

ଆଧୁନିକ ସାମ୍ୟବାଦ ବା ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମାଜବାଦ ମାର୍କସବାଦ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଏହା ବୈପ୍ଳବିକ ସମାଜବାଦର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ରୂପ । ସମାଜ ମଧ୍ୟରୁ ଶୋଷଣ, କଷଣର ବିଲୋପ ସାଧନ କରାଯାଇ ଏକ ଶୋଷଣ ବିହୀନ ସାମ୍ୟବାଦୀ ସମାଜ ଗଠନ ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବେଶିତ । ପ୍ରାଥମିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହା ଅର୍ଥନୀତି ଓ ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ, ସମୟକ୍ରମେ ଏହା ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶ କଲା । ମାର୍କସବାଦୀ ସାହିତ୍ୟର ସ୍ୱରୂପ ଓ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଆଲୋଚନାରୁ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୁଏ ଯେ, ଏହା ସମାଜ କୈନ୍ଦ୍ରିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରେ । ଏହାର ଏକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ତୁଳନାରେ ମାର୍କସବାଦୀ ସାହିତ୍ୟରେ ବିଶେଷକରି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥାଏ । ତଃ ବିଜୟ କୁମାର ଶତପଥୀଙ୍କ ମତରେ, 'ମାର୍କସବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ ଚେତନାରେ ସାହିତ୍ୟ ଓ ସମାଜର ଏହି ଅନ୍ୟାନ୍ୟାନ୍ତ୍ରୀତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଯେପରି ବିଶଦ୍, ଗଭୀର ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ପନ୍ନ ତାହା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସାହିତ୍ୟ ବିଚାରରେ ମିଳେ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ସମାଜ ଓ ବିଚାରଧାରା ଗୁଡ଼ିକରେ ଏହି ଚର୍ଚ୍ଚା ଏକ ସାମାନ୍ୟ ତଥା କଥନ ରୂପେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । (୮)

ସାମ୍ୟବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ କଳ୍ପନା ବିଳାସିତାର ଜୟଗାନ ନକରି ସମାଜର ବହୁବିଧ ସମସ୍ୟାର ଚିତ୍ରଣ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହାର ସରଳ ସମାଧାନ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରେ । ପୁଂଜିବାଦର ବିଲୋପ ସାଧନ ପାଇଁ ଏଥିରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ସଂକେତ ନିହିତ ଥାଏ । ଶୋଷଣ, କଷଣ, ଅବହେଳା ଓ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ମୁକ୍ତିଦେଇ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜର ଉପକାର ଦିଗରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରେ । ଏହି ସାହିତ୍ୟର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ମତାମତ ପ୍ରଦାନ କଲାବେଳେ ଲେନିନ୍ ମଧ୍ୟ ପୁଂଜିପତିମାନଙ୍କର ଶୋଷଣ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ, 'ଯେଉଁ ସମାଜ ଅର୍ଥ, ଶକ୍ତି ଉପରେ ଆଧାରିତ, ଯେଉଁଥିରେ ପରିଶ୍ରମୀ ଜନସମୂହ ଭୋକରେ ମରନ୍ତି ଏବଂ ପୁଂଜିପତିମାନେ ଆଳସ୍ୟରେ ସମୟ କଟାନ୍ତି, ସେଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ ।' (୯)

ଠିକ୍ ସେହିପରି ହର୍ଟ୍ସ୍ ମଧ୍ୟ ମାର୍କସବାଦୀ ସାହିତ୍ୟର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି, "Literatures task is to minor and depict life and labor and to incarnate truth in images, characters types of man." (୧୦)

ଗର୍ବାଙ୍କର ମତାମତ ମଧ୍ୟରେ ମାର୍କସବାଦୀ ସାହିତ୍ୟର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ସୂଚନା ମିଳେ । ମାର୍କସବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ ମୁଖ୍ୟତଃ ମାନବ ଜୀବନର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ବିଧାନ କାମନା କରେ । ଗର୍ବା ଏହା ଉପରେ

ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଆରୋପ କରିବାର କାରଣଟି ହେଉଛି, ଏହା ମାନବୀୟ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତିୟ ଚେତନାରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ । ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜାତି, ଧର୍ମ ରାଷ୍ଟ୍ର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟରୁ ମୁକ୍ତ କରି ମାନବତାର ନୂତନ କାର୍ତ୍ତିମାନ ସ୍ଥାପନ କରେ । ସମାଜରେ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଆନୟନ କରିବା ସହିତ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମତା ଓ ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରେ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ବ୍ୟକ୍ତି, ସମାଜ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ଯୋଗସୂତ୍ରକୁ ଏହା ଆହୁରି ସୁଦୃଢ଼ ଓ ବଳିଷ୍ଠ କରିଥାଏ ।

ମାର୍କସବାଦୀ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟତମ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହେଉଛି "ଜୀବନ ପାଇଁ କଳା"ର ଉପଯୋଗିତାକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିବା । କଳା, ସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ମନୁଷ୍ୟକୁ ନେଇ ହେବା ଉଚିତ । ଏଥିରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ ହେବା ଉଚିତ୍ । ସର୍ବଦା ବିଜୟର ଉଦ୍‌ଘୋଷଣା କରୁଥିବା ଏହି ମାର୍କସବାଦୀ ସାହିତ୍ୟକୁ ପରାଜୟର ଗ୍ଲାନି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କରେ ନାହିଁ । ସର୍ବଦା ଶାଶ୍ୱତ ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ ଓ ନୈତିକତାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଉପରେ ଏହା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ମଣିଷକୁ ନିଜର ନ୍ୟାୟ, ଅଧିକାର ସଂପର୍କରେ ସଚେତନ କରାଇବା ସହିତ ଆଗାମୀ କାଳିର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଭ ଭବିଷ୍ୟତର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିଥାଏ । ସର୍ବୋପରି ପାଠକର ମନପ୍ରାଣରେ ଏହା ଏକ ନୂତନ ଉଦ୍‌ଘାଟନା ଓ ନୂତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସଂଚାରିତ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥାଏ ।

୫. ମାର୍କସବାଦର ନବମୂଲ୍ୟାୟନ

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଏହି ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ମାର୍କସଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମଧ୍ୟ ଅମ୍ଳାନ ହୋଇନାହିଁ । ମାର୍କସ ଜଗତ ଓ ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତନପ୍ରକ୍ରିୟା ବିଶ୍ୱଜନଗଣଙ୍କ ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ଥିଲା । ତେଣୁ ମାର୍କସତତ୍ତ୍ୱକୁ ଦର୍ଶନଚର୍ଚ୍ଚାର ଜଟିଳ ପରିଧି ଭିତରେ ସୀମିତ ନରଖି ତଳମାନ ଜଗତର ସମସ୍ୟା ଓ ସଂକଟ ସଂପର୍କରେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ଓ ସମାଧାନର ସୂତ୍ର ଖୋଜିବା ଦିଗରେ ବିନିଯୋଗ କରାଗଲା । ସେଥିପାଇଁ ମାର୍କସ କହିଥିଲେ- 'ଜଗତକୁ ବୁଝିବା ଦାର୍ଶନିକର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ, ପରନ୍ତୁ ଜଗତକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାରେ ଦାର୍ଶନିକର ଗୁରୁଦାୟିତ୍ୱ ବିଦ୍ୟମାନ' ।

ମାର୍କସଙ୍କ ଚିନ୍ତାଜଗତର ତତ୍ତ୍ୱସଂପାଦନରେ ଯୁର୍ଣ୍ଣାୟମାନ- ସମାଜବିଜ୍ଞାନ, ଅର୍ଥନୀତି ଓ ରାଜନୀତି, ମାର୍କସ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନର ଅଧିକାଂଶ ସୂତ୍ରାବଳୀକୁ ସାମାଜିକ ସଂପର୍କ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଆବିଷ୍କାର କରିଛନ୍ତି । ଅର୍ଥଠାରୁ ଧର୍ମ ଇଶ୍ୱର, ପୁଂଜି, ଶ୍ରମ ଓ ଶ୍ରେଣୀ ସବୁକିଛି ପ୍ରକଟିତ କରାଇବାକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି । ଏସବୁକୁ ମାର୍କସ ଅତୀତର ଦର୍ଶନ ଓ ଅଭିଧାନ ପ୍ରଦତ୍ତ ଅର୍ଥଠାରୁ ଅଲଗା କରି ଦେଖିଛନ୍ତି । ଏସବୁ ଶବ୍ଦ ମାର୍କସୀୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପାଲଟି ଯାଇଛି ସାମାଜିକ ସଂପର୍କର ରୂପଚିତ୍ର । (୧୧)

ତେଣୁ ମାର୍କସବାଦ ସ୍ୱପ୍ନାୟନ ନୁହେଁ କି କଳ୍ପଲୋକର ଚିନ୍ତନ ନୁହେଁ, ଏହା ଏକ ବିକଳ ଦର୍ଶନ । ପ୍ରାଥମିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହାର ମୂଳମନ୍ତ୍ର- (କ) ଶ୍ରମିକ, କୃଷକ(ଯେଉଁମାନେ ଅବହେଳିତ) ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜର ଅଧିକାର ସଂପର୍କରେ ସଚେତନ କରାଇବା ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ଉଦ୍‌ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । (ଖ) ବିପ୍ଳବ ମାଧ୍ୟମରେ ମଣିଷର ମୁକ୍ତି । (ଗ) ତଥାକଥିତ ଶାସନ ପଦ୍ଧତିକୁ ଭାଙ୍ଗି ସାମ୍ୟବାଦରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।

ମାର୍କସବାଦର ନବୀକରଣ ଭିତରେ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନୀ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞମାନଙ୍କ ସମେତ ଦାର୍ଶନିକ, କଳାକାର, ଲେଖକମାନେ ଯେଉଁ ସମାଜ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଛନ୍ତି ଓ ଯେଉଁ ତତ୍ତ୍ୱ ପରିବେଷଣ କରିଛନ୍ତି ତାହା ମାର୍କସବାଦର ସ୍ୱରୂପକୁ ନୂଆ ରୂପ ଦେଇଛି ଓ ଆଜି ମଧ୍ୟ ମାର୍କସବାଦର ଗୁରୁତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧି କରାଯାଇଛି ।

ବର୍ଲିନ୍ ପ୍ରାଚୀର ଭଙ୍ଗ ଓ ସୋଭିଏତ୍ ସଂଘର ପତନ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ପ୍ରତିକ୍ରମାଣୀକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ଆନନ୍ଦ ଖେଳାଇଦେଇଥିଲା । ଏଥିରୁ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା (Neoliberalism) ‘ନବ୍ୟୁଦ୍ଧବାଦୀ’ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଦୁଇଗୋଟି କଥା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଲା । (କ) ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର ନବ୍ୟ-ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ସହିତ ସ୍ୱାର୍ଥସାଧନ । ଏହା ଏକ ନୂଆ ସଂକଟ ତିଆରି କଲା ।

ସ୍ୱଭୂମି ବର୍ଜିତ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନେ ମାନବ ସମ୍ବଳବିକାଶର ଦ୍ୱାହି ଦେଇ ଅନ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡର ସାଧାରଣ ମଣିଷମାନଙ୍କର ସରଳ ମାନସିକତା ସହିତ ଭାବଗତ ସଂପର୍କ ଯୋଡ଼ିବାରେ ସଫଳ ହେଲେ ।

ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷରେ ସ୍ୱଚ୍ଛବିକାଶ(Trickle down) ଆଧାରରେ ପୁଞ୍ଜିର ଏକତ୍ରୀକରଣ ହୋଇପାରିଲା । ଅନ୍ୟପଟେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଅଣିକ୍ଷାର ଘନୀଭୂତ କରାଳ ରୂପ । ଏଥିରେ ସ୍ୱଚ୍ଛବିକିତ ଜନସମୁଦାୟ । ଏ ସଂପର୍କରେ ଗୌରାଙ୍ଗ ଦାଶ କହନ୍ତି- ‘ବିଦ୍ୟା, ବୁଦ୍ଧି, ବିଭ ଓ ବ୍ୟାପାର ଏହି ଚାରିଗୋଟି ଆୟୁଧ ମାଧ୍ୟମରେ ସେମାନେ ବିଶ୍ୱର ଅବଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱାଧୀନ ଜନସମୁଦାୟମାନଙ୍କୁ ଦାସ ଓ ନିର୍ଭରଶୀଳ କରି ରଖିବା ପାଇଁ ଯେପରି ପଣ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ପୁଞ୍ଜି ଓ ନୂତନ ଜ୍ଞାନକୌଶଳର ବାହକ ଏବଂ ନବସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ଦଳାଳ । ପୁଞ୍ଜିର ଆନ୍ତର୍ଜାତୀକରଣ ଆଜିରେ ଆତ୍ମପରିତୃପ୍ତିର କାବ୍ୟାୟନ’ (୧୨) ଏହି ନୀତିକୁ ଆପଣେଇ ନେଇଛି ଆମେରିକା । ପ୍ରାନ୍ତସିଦ୍ଧ ପୁଞ୍ଜୁୟାମା ଓ ସାମୁଦ୍ରିକ ହର୍ଷମନ୍ଦଳ ପରି ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ତମ୍ଭ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ସମର୍ଥନ କରିଛନ୍ତି ।

The End History and the last man ପୁସ୍ତକରେ-ସାମ୍ୟବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଓ The class of civilization ପୁସ୍ତକରେ ଇସ୍ଲାମିକ୍ ରାଷ୍ଟ୍ର ସମୂହର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ କଳହ ପ୍ରତିପାଦିତ । କିନ୍ତୁ ଦୁଇଟିଯାକ ପୁସ୍ତକରେ ଆମେରିକାର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତି ଓ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଆଧିପତ୍ୟକୁ ପ୍ରଶଂସା କରାଯାଇଛି ।

ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ସଫଳତାର ଶୀର୍ଷରେ ପହଂଚାଇବ । ଏକଥା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଲେ ପୁଞ୍ଜୁୟାମା । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ ମୁକ୍ତ ବଜାର ଅର୍ଥନୀତି ସହିତ ସୂଚନା ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟାର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାରକୁ ପ୍ରାନ୍ତସିଦ୍ଧ ପୁଞ୍ଜୁୟାମା ପ୍ରଗତିର ଆଖ୍ୟା ଦେଲେ । ପୁଞ୍ଜୁୟାମା କହନ୍ତି, “Societies have a degree of freedom in the extent to which they regulate and plan capitalist economics.” xxx

Nonetheless the unfolding of technologically driven economic modernization creates strong incentives for developed countries to accept the basic term of the universal capitalist economic culture by permitting a

substantial degree of economic competition and letting prices be determined by market mechanism. (13)

୬. ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରେକ୍ଷାପତରେ ମାର୍କସବାଦ

୧. ଯୁରୋପୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିଜ୍ଞାନ-ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟା ବିଭ ଓ ବୁଦ୍ଧିର ଆଧାରରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣାଧୀନ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କଲା । ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟାର ପ୍ରସାର ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱକୁ ସଂକ୍ରାନ୍ତିତ କରିଦେଲା । ଏହି ସଂକ୍ରାନ୍ତିତ ପରିଧି ମଧ୍ୟରୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ମୁକ୍ତ ହେଲା ନାହିଁ ।

୨. ରାଷ୍ଟ୍ରର ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ବଳବତ୍ତର ରଖିବାପାଇଁ ନିଜକୁ ସୁହାଇଲା ଭଳି ନୀତିନିୟମମାନ ପ୍ରଣୟନ କରାଗଲା ।

୩. ସମଗ୍ର ମାନବ ସମାଜର ମଙ୍ଗଳ ବିଧାନ ଏହାର ମୂଳ ମନ୍ତ୍ର । ସେଥିପାଇଁ ସାମ୍ପ୍ରତିକ କାଳର ବୌଦ୍ଧିକ ଜନସାଧାରଣ ମାର୍କସୀୟ ଦର୍ଶନ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲେ ।

୪. ପୂର୍ବରୁ ମାର୍କସବାଦ ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜ ଗଠନ ଓ ସର୍ବହାର ଏକ ନାୟକତ୍ୱ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସର୍ବହାର ଅର୍ଥ ବଦଳିଗଲା, କଳକାରଖାନାରେ କାମ କରୁଥିବା ଶ୍ରମିକ ଓ କୃଷକ କେବଳ ନୁହେଁ ବରଂ ସମଗ୍ର ସାଧାରଣ ଜନସମୁଦାୟ(Multitude)କୁ ବୁଝାଗଲା ।

୫. ସାମାଜ୍ୟ ବା ରାଷ୍ଟ୍ରର କ୍ଷମତା ବିରୋଧରେ ଏମାନେ ଏକାଠି ହୋଇ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କଲେ ।

୬. ପୂର୍ବର ମାର୍କସବାଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଚର୍ଚ୍ଚାକୁ ସକାରାତ୍ମକ ଭାବେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଦିଆଗଲା ।

୭. ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ କର୍ତ୍ତୃକ ଉତ୍ପାଦନଶୈଳୀ ଓ ତାହାର ଆବଶ୍ୟକ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଭାଙ୍ଗି ନୂଆ ଧରଣର ଅର୍ଥନୀତିକ ସମାଜ ଗଠନ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରାଗଲା ।

ମାର୍କସଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳର ବ୍ୟାଖ୍ୟାକାରମାନେ ମାର୍କସବାଦର ପୁନଃବିଚାର କରିଛନ୍ତି । ଅନୁରୂପ ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନ ପାଇଁ ଯେଉଁ ମାନସିକ ସମ୍ବଳ ବା ବୈଦ୍ଧିକ ଉପାଦାନ ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରାଯାଇଛି । ରୁଷ୍ଟର ବଲ୍‌ସେଭିକ୍ ଆନ୍ଦୋଳନଠାରୁ ଚୀନ୍‌ର ବିପ୍ଳବ ଆମେରିକାର ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାରୀ ମନୋବୃତ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସର୍ବତ୍ର ମାର୍କସୀୟ ତତ୍ତ୍ୱର ପରୀକ୍ଷା ଗଢ଼ାଉ ଚିନ୍ତନ ଓ ଚର୍ଚ୍ଚାର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୋଇଛି ।

ପ୍ରାକ୍ତଟୀକା:

୧- ମହାପାତ୍ର ଆଶିଷ, କାର୍ଲମାର୍କସ୍ ଜୀବନୀ: ଇ. ଷ୍ଟୋପାନୋଭା, (୨ୟ ସଂସ୍କରଣ, ନବଯୁଗ ଗ୍ରନ୍ଥାଳୟ, କଟକ, ୧୯୮୩), ପୃଷ୍ଠା- ୩ ।

୨- ‘The fundamentals of Marxist Leninist philosophy’:(progress publishers, Moscow, 1977), page 1.

୩- Mark Karl, Frederic Engels, Manifesto of the communist party, (Progress publishers, Moscow, 1977) ।

୪- ରଥ ବ୍ରଜନାଥ (ସଂପାଦନା), ରଘୁନାଥ ଦାସ ରଚନା ସମଗ୍ର । (୧ମ ସଂସ୍କରଣ, ଚିତ୍ରୋତ୍ପଳା ପବ୍ଲିକେସନସ୍, ବଟେଶ୍ୱର, ସାଲେପୁର, କଟକ, ୨୦୦୨), ପୃଷ୍ଠା-୨୪୯ ।

୫- Mao-Tse – Tung, Talks at the yenan forum on Art and literature : Art and Literature. (1st edition, National Book agency pvt. Dec- 1967), page 83 ।

୬- ଭି.ଆଇ.ଲେନିନ୍: ସଂକଳିତ ରଚନାବଳୀ, ୧୯ଶ ଖଣ୍ଡ (ପ୍ରୋଗ୍ରେସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ, ମସ୍କୋ ୧୯୬୫), ପୃ- ୫୦୫ ।

୭- ଶତପଥୀ ବିଜୟ କୁମାର, ମାର୍କସବାଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ ବିକାଶ : ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରଗତିବାଦୀ ଧାରା । (୧ମ ସଂସ୍କରଣ, ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ସୋର, କଟକ - ୧୯୯୫) ପୃ- ୮ ।

୮- 'ଭି.ଆଇ.ଲେନିନ୍: ସଂକଳିତ ରଚନାବଳୀ' - ୨୯ଶ ଖଣ୍ଡ (ପ୍ରୋଗ୍ରେସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ, ମସ୍କୋ ୧୯୬୫), ପୃ- ୩୦୯ ।

୯- ଲିନିଚାନ୍ସି ଏ.ଭି., ଲେନିନ୍, କଳା ଏବଂ ସାହିତ୍ୟ, (ଓରିଏଣ୍ଟାଲ୍ ପବ୍ଲିଶିଂ ହାଉସ୍, ବନାରସ୍, ୧୯୪୩), ପୃ- ୧୭୪ ।

୧୦- Hutchin, Marxism Gorky Literature and life (son International Authors Limited, London, 1946), page 145 ।

୧୧- ଜେନା କୁଳମଣି, ଭାବାବର୍ଣ୍ଣ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ମାର୍କସବାଦ : ଆରୋହଣ । (ଶାରଦୀୟସଂଖ୍ୟା- ୨୦୧୦), ପୃ-୨୯-୩୦ ।

୧୨- ଦାଶ ଗୌରାଜୀ ଚରଣ, ଜଗତୀକରଣ ଓ ସଂସ୍କୃତି : ସଂସ୍କୃତି, ଜଗତୀକରଣ ଓ ମଂଚ ରାଜନୀତି । (ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ପ୍ରାଚୀ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ, ୨୦୦୬), ପୃ-୫୨ ।

୧୩- FUKUYAMA Francis, The End of History and the Last man, (Penguin Books, London, 1952), page 96-97 ।
ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥପୁରୀ:

[୧] Eagleton, T: 1976, Marxism and literary criticism, Berkeley, University of California.

[୨] Hobs awn, Ej: 1975, The age of capital, Charles Scribner's sons, New York.

[୩] Mclellan, D: 1971, The thought of Karlmarx, Macmillan press, London.

[୪] Stones, R. Key: 1998, Sociological Thinkers, Macmillan press, London.

[୫] Marx, Karl. Engels, Friedrich: 2010, The communist manifesto, Arcturus, London.

[୬] ଦାଶ, ଗୌରାଜୀ ଚରଣ: ୨୦୦୬, ସଂସ୍କୃତି, ଜଗତୀକରଣ ଓ ମଂଚ ରାଜନୀତି, ପ୍ରାଚୀ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ।

[୭] ଶତପଥୀ, ବିଜୟ କୁମାର: ୧୯୯୫, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରଗତିବାଦୀ ଧାରା, ଓଡ଼ିଆ ବୁକ୍ ସୋର, କଟକ ।

[୮] Mandel, Ernest: 1977, The formation of the Economic thought of Karl Marx, New York: monthly review press.

[୯] Suad, Filho Alfredo: 2002, The value of Marx: Political economy for contemporary capitalism, Rutledge, London.